

(SOU 2024:74) Fler vägar till arbetslivet dnr U2024/02591

Vallentuna kommun har den 21 februari 2025 mottagit en inbjudan att lämna ett remissvar med anledning av regeringens betänkande (SOU 2024:74) "Fler vägar till arbetslivet".

Sammanfattning

Betänkandet (SOU 2024:74) "Fler vägar till arbetslivet" föreslår förändringar av gymnasieskolan där syftet är att skapa fler vägar till yrkesutbildning och arbetsliv för elever som saknar behörighet till nationella program. Förslagen omfattar bland annat införandet av ett nytt treårigt yrkesprogram om 1900-poäng, med fokus på yrkesämnena och ett begränsat antal gymnasiegemensamma ämnen. Ett nytt gymnasialt yrkesbevis föreslås för detta program. Elever som påbörjar ett 1900-poängsprogram ska också kunna läsa upp sin behörighet till ett nationellt program, inom ramen för sin utbildning. Vidare föreslås att introduktionsprogrammen "Individuellt alternativ" och "Yrkesintroduktion" avskaffas och ersätts med ett nytt individuellt förberedelseprogram (IMF). Betänkandet föreslår även höjda behörighetskrav till nationella yrkesprogram, från nuvarande åtta godkända ämnen till tolv, vilket likställs med kraven för högskoleförberedande program.

Betänkandet syftar till att skapa fler vägar till gymnasial yrkesutbildning för elever som i dag saknar behörighet till nationella program. Det är positivt att fler elever ska erbjudas en utbildning som ger praktiska färdigheter och därmed närmare koppling till arbetslivet. Samtidigt behöver frågor som rör utbildningens innehåll, elevernas långsiktiga möjligheter på arbetsmarknaden och förändringar som påverkar gymnasieskolans struktur hanteras varsamt. Nedan följer Vallentuna kommuns synpunkter i de specifika avsnitten.

Vallentuna kommuns synpunkter på specifika avsnitt i betänkandet

Avsnitt 5 Förslag om yrkesprogram som omfattar 1900-gymnasiepoäng

Införandet av ett 1900-poängsprogram syftar till att skapa en ny väg för elever som inte har behörighet till nationella program. Utbildningen föreslås genomföras under tre år men ha en lägre studietakt samt färre gymnasiegemensamma ämnen jämfört med dagens nationella yrkesprogram. Yrkesämnena i programmet ska i huvudsak utgå från de nationella yrkesprogrammen, men omfattningen av utbildningen kommer att vara mindre än i ett nationellt yrkesprogram. Utredningens bedömning är att utbildningen ska ge eleverna tillräckliga yrkeskunskaper för att etablera sig på arbetsmarknaden men vissa moment behöver prioriteras bort eller förenklas för att rymmas inom ett 1900-poängsprogram. För elever som fullföljer ett 1 900-poängsprogram föreslås ett särskilt gymnasialt yrkesutbildningsbevis. Utredningen menar att arbetsgivare ska förstå skillnaderna mellan nationell yrkesutbildning och ett 1 900-poängsprogram genom poängomfattningen och typ av bevis.

Avsnitt 5.1.1 och 5.3.6

Det finns en risk att de nationella yrkesprogrammets status sänks inom branscher som idag är beroende av elever från dessa program. Om elever väljer ett mindre omfattande program och arbetsgivarna inte anser att eleverna möter kraven inom yrket, kan det leda till att arbetsgivare får svårare att hitta kvalificerad arbetskraft. Parallellt finns också en risk att arbetsgivare i större utsträckning börjar efterfråga fullständig gymnasieexamen från de nationella yrkesprogrammen, för att säkerställa en viss nivå av kunskap. Det kan i sin tur leda till att elever med yrkesutbildningsbevis från ett 1 900-poängsprogram får svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och det motverkar därmed syftet med att erbjuda en alternativ utbildningsväg. Vallentuna kommun är också tveksam till om yrkesutbildningsbeviset kommer att vara tillräckligt tydligt i praktiken och arbetsgivare kan få svårt att värdera beviset i relation till en fullständig gymnasieexamen. Betänkandet framhåller även vikten av arbetslivets delaktighet i utformningen av utbildningen. Ansvaret för arbetslivets medverkan läggs i stor utsträckning på huvudmän och regionala aktörer. Detta kan leda till variationer i kvalitet mellan olika delar av landet, beroende på lokala och regionala förutsättningar.

Avsnitt 5.3.1 och 7.1.1

Ur ett elevperspektiv finns det också skäl att uppmärksamma hur införandet av 1 900 poängsprogram kan påverka elevernas motivation och målsättningar redan i grundskolan. Eftersom programmet enligt förslaget ska vara tillgängligt för elever med tre godkända ämnen, finns det risk att elever med låg måluppfyllelse ser 1 900 poängsprogrammet som en tillräcklig väg, i stället för att sträva efter att nå behörighet till ett nationellt yrkesprogram. Det kan leda till att elever i grundskolan avstår från att försöka uppnå de godkända betyg som krävs för ett nationellt yrkesprogram, utan att förstå vilka konsekvenser det kan få för deras framtida valmöjligheter. Vägen inom gymnasiet eller vidare i utbildningskedjan kan sedan bli lång för att nå annat alternativ än endast yrkesutbildningsbevis. Det är också viktigt att beakta att flera av de yrkeskurser som ingår i programmen har ett teoretiskt innehåll. För elever som inte uppnår kunskapskraven i grundskolan kan det innebära svårigheter att klara dessa moment, även om utbildningen är mindre omfattande.

- Vallentuna kommun anser att det bör övervägas om godkänt betyg i svenska ska utgöra ett antagningskrav till 1 900 poängsprogrammen. Grundläggande språkkunskaper är en förutsättning för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig undervisningen och klara av de krav som ställs i både utbildningen som det framtida yrkeslivet.
- Vallentuna kommun önskar att utredningen överväger hur införandet av 1900-poängsprogrammen påverkar de nationella programmens ställning, både inom utbildningssystemet och arbetsmarknaden. Det är angeläget att elevernas utbildningsval inte begränsar deras möjligheter till etablering på arbetsmarknaden eller vidareutveckling inom yrket.
- Det bör klargöras hur skillnaderna mellan utbildningarna ska kommuniceras till arbetslivet. Samtidigt behöver det också undersökas hur arbetslivets medverkan kan samordnas och kvalitetssäkras på nationell nivå för att säkerställa att elever ges likvärdiga möjligheter oavsett var i landet de går sin utbildning.
- Vallentuna kommun ser en risk i att elever som redan har utmaningar från grundskolan, hamnar i en utbildning som visserligen erbjuder en väg till

arbetslivet, men som kan begränsa deras framtida möjligheter. Även om utredningen bedömer att 1 900-poängsprogrammen ska ge tillräckliga yrkeskunskaper, kan den minskade omfattningen av utbildning påverka elevernas förmåga att möta arbetstempot och de krav som ställs i arbetslivet. Eftersom yrkeskraven är desamma som för elever som läst ett nationellt yrkesprogram kan det innebära att elever som genomgått ett 1 900 poängsprogram får svårare att konkurrera om arbetstillfällen.

- Det finns också ett behov att analysera hur införandet av ett 1 900 poängsprogram påverkar elevers motivation i grundskolan. Om elever med låg målpuppfyllelse ser denna utbildningsväg som tillräcklig utan att förstå konsekvenserna, finns en risk att de avstår från att sträva efter behörighet till nationella yrkesprogram.

Avsnitt 5.3.1 och 5.3.3

Förslaget om att införa ett yrkesprogram på 1900 poäng fördelat över tre år kan innebära organisatoriska utmaningar om det ska samläsas med nationella yrkesprogram på 2700/2800 poäng. Eftersom programmen skiljer sig åt i både omfattning och studietakt ställs höga krav på schemaläggning, kursplanering och resurstilldelning. I praktiken kan det innebära ett ökat behov av särskilda undervisningsgrupper, parallella upplägg och anpassade lärartjänster vilket försvårar en effektiv resursanvändning. För att kunna starta 1 900 poängsprogrammen krävs också tillgång till legitimerade yrkeslärare. Det är redan idag en utmaning att rekrytera yrkeslärare inom flera branscher.

Avsnitt 5.1.2 och 5.3.1

Om huvudmännen *inte* blir skyldig att erbjuda 1 900 poängsprogram kan det leda till att färre skolor tillhandahåller utbildningen och målgruppen som tidigare har gått yrkesintroduktion får färre alternativ att välja på och tvingas resa längre för att få tillgång till en utbildning som motsvarar elevens behov. Förslaget kan därmed försämra tillgången till gymnasieutbildning för en målgrupp som redan har utmaningar med att få en plats i gymnasieskolan.

Avsnitt 5.3.1, 6.1 och 6.2

Målgruppen för yrkesintroduktion består idag av elever med få godkända grundskolebetyg. Den nuvarande flexibiliteten i hur yrkesintroduktion organiseras gör det möjligt för elever att samläsa med nationella yrkesprogram samtidigt som de kompletterar sina grundskolebetyg. Det ger även möjlighet att anpassa bort kurser och utforma en utbildning som liknar ett 1900 poängsprogram men som samtidigt kan möta arbetsmarknadens efterfrågan på kompetens. Att i stället utöka platserna inom yrkesintroduktion, som enklare kan samordnas med de nationella yrkesprogrammen på 2700/2800 poäng, skulle därför vara mer gynnsamt för målgruppen. Ytterligare en utmaning med samläsning av 1900 poängsprogrammen och de nationella yrkesprogrammen är att ett års studier på 1900 poängsprogrammet ska ge behörighet till 2700/2800 poäng programmet. Det innebär att utbildningarna måste särskiljas för att möjliggöra behörighetskomplettering.

- Vallentuna kommun ser att alternativet att utöka platser inom yrkesintroduktion i första hand bör utredas som ett möjligt sätt att möta målgruppens behov. Det finns redan en fungerande struktur som kan erbjuda en mer flexibel och individanpassad väg till arbetslivet eller vidare studier.

Avsnitt 5.3.4

Utredningen föreslår att även 1 900 poängsprogram ska innehålla APL, i likhet med de nationella yrkesprogrammen. Tillgången till APL platser är redan i dagsläget en utmaning inom yrkesprogrammen och om målgruppen utökas med elever som i större utsträckning kan behöva stöd från både handledare och skola ställs ökade krav på arbetsplatsernas beredskap och handledarkompetens.

- Vallentuna kommun anser att utredningen bör analysera hur tillgången till APL platser ska säkerställas vid en utökad målgrupp inom 1 900 poängsprogrammen. Det behöver också övervägas hur handledarutbildning ska utvecklas och finansieras för att arbetsgivare ska kunna ta emot elever med större stödbehov.

Avsnitt 6. Förslag om förändringar på introduktionsprogrammen

IMF föreslås ersätta Individuellt alternativ och Yrkesintroduktion och bilda en gemensam utbildningsväg inom introduktionsprogrammen. Tanken är att elever som

saknar behörighet till nationella program ska kunna förbereda sig för vidare studier, eller arbetslivet, genom ett individanpassat upplägg.

Avsnitt 6.2.2 och 6.2.3

Med de föreslagna behörighetskraven till nationella yrkesprogram förväntas fler elever som inte är behöriga till nationella yrkesprogram öka. Till skillnad från dagens introduktionsprogram kommer IMF därför sannolikt att omfatta en något större men mer varierad elevgrupp. Det innebär att IMF behöver utformas för att eventuellt möta en bredare variation av olika behov och olika förutsättningar för samma utbildning. Mot denna bakgrund är det tveksamt om IMF är en ändamålsenlig lösning för en så bred målgrupp. När antalet elever med olika behov och förutsättningar samlas inom samma program ställs högre krav på organisationen och innehållet i utbildningen. Det är viktigt att IMF utformas så att alla elever ges faktiska möjligheter att gå vidare till fortsatt utbildning eller till arbete. Likvärdigheten i utbildningen kan också påverkas om samma kostnad per elev inte tar hänsyn till att vissa elever inom IMF kan ha större behov av stöd och anpassningar. För huvudmännen innebär det att en elevgrupp med varierade och ofta mer omfattande behov ska tillgodoses inom samma ekonomiska ramar som övriga gymnasieelever.

- Vallentuna kommun anser att det behöver utredas hur resurstilldelningen inom gymnasieskolan ska anpassas, eftersom IMF förväntas omfatta en elevgrupp med stora variationer i behov av stöd och anpassningar. En enhetlig kostnad per elev riskerar att inte spegla de faktiska behoven.

Utformningen av IMF ställer även krav på ett mer omfattande kursutbud inom gymnasieskolan. Om utbildningen ska erbjuda komplettering av grundskolebetyg för behörighet till nationella program, kan det medföra att gymnasieskolan i större utsträckning måste tillhandahålla undervisning i grundskoleämnen som i dagsläget inte erbjuds, till exempel slöjd, hemkunskap och teknik. För mindre kommuner med begränsade möjligheter, kan det innebära ett behov av nyrekrytering eller omfördelning av personal, vilket i sin tur medför ökade kostnader för personal, lokalanpassning och utrustning. Det ställer krav på tillgång till ämnesbehöriga lärare i ämnen som redan i dag präglas av lärarbrist.

- Vallentuna kommun ser ett behov av att utredningen närmare analyserar de organisatoriska och ekonomiska konsekvenser som kan följa av att införa IMF. En breddning av lärarkompetens inom gymnasieskolan kan bli nödvändig om ämnen som idag inte ingår i det ordinarie gymnasieutbudet ska erbjudas. Detta kan i sin tur påverka huvudmännens möjligheter till resurseffektiv planering och en likvärdig tillgång till utbildning i hela landet. Analysen bör därför tydliggöra hur huvudmännen förväntas organisera och tillgodose det breda kursutbud som IMF föreslås omfatta.

Avsnitt 6.2.1 och 6.2.2

Vidare föreslår utredningen att IMF i första hand ska riktas till elever som har behov av stöd och anpassningar som är svåra att tillgodose på ett nationellt program. Vallentuna kommun menar att det finns olika skäl till att elever saknar behörighet till gymnasieskolan. Det är inte ovanligt att perioder av sjukdom, psykisk ohälsa eller andra omständigheter har påverkat elevernas möjligheter att uppnå godkända betyg i grundskolan. IMF bör därför inte enbart riktas till elever med omfattande stödbehov, utan också rikta sig till elever som på grund av andra faktorer behöver komplettera sina grundskolebetyg för att kunna antas till ett nationellt program.

- Vallentuna kommun anser att alla elever som är i behov av att komplettera sina grundskolebetyg för att uppnå behörighet till gymnasieskolan ska erbjudas plats på introduktionsprogram. Det är avgörande att elevers valfrihet säkerställs och att IMF inte blir en smalare väg som utesluter elever som har potential att klara ett nationellt program, men som av olika skäl saknar behörighet.

För mindre kommuner med begränsade resurser kan det vara en utmaning att upprätthålla ett allsidigt och varierat utbud när IMF, 1900 poängsprogram och nationella program ska dimensioneras parallellt. Vallentuna kommun anser att det krävs en nationell styrning samt finansiering för att säkerställa likvärdiga möjligheter till utbildning i hela landet.

Avsnitt 7. Förslag om höjda behörighetskrav för yrkesprogram

Utredningen föreslår att behörighetskraven till de nationella yrkesprogrammen som omfattar 2 700 eller 2 800 poäng höjs från dagens åtta godkända ämnen till tolv. Syftet är att likställa behörighetskraven med de högskoleförberedande programmen och därigenom stärka yrkesprogrammets status. Utredningen menar att elever med fler godkända ämnen från grundskolan har bättre förutsättningar att fullfölja utbildningen och etablera sig på arbetsmarknaden. Elever som inte når tolv godkända ämnen ska i stället erbjudas yrkesutbildning genom de nya 1 900-poängsprogrammen eller programinriktat val (IMV).

Avsnitt 7.2.5

Om behörighetskraven till de nationella yrkesprogrammen höjs och likställs med kraven till högskoleförberedande program finns en risk att färre elever kommer att söka sig till yrkesutbildning. Det kan i förlängningen påverka yrkesprogrammets attraktivitet negativt. En sådan utveckling kan få konsekvenser för samhällets kompetensförsörjning, särskilt inom branscher där efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft är stor. Därtill kommer fler elever än idag sakna behörighet till de nationella programmen och i stället erbjudas att läsa ett 1 900-poängsprogram. Eftersom den föreslagna utbildningen inte ger behörighet till vidare studier efter gymnasieskolan, och arbetsmarknadens acceptans av yrkesutbildningsbeviset ännu är oklar, finns det en risk att elever efter avslutad utbildning saknar möjligheter, både till vidareutbildning och etablering på arbetsmarknaden.

- Vallentuna kommun anser att det är nödvändigt att utredningen i större utsträckning analyserar vilka konsekvenser höjda behörighetskrav kan få både för elevernas framtida valmöjligheter och långsiktiga etablering på arbetsmarknaden, samt för attraktiviteten till de nationella yrkesprogrammen. En minskad sökandel till yrkesprogrammen kan leda till negativa effekter för kompetensförsörjningen inom flera samhällsbara branscher.

Avsnitt 7.4.1–7.4.3

Den föreslagna förändringen av behörighetskrav till IMV innebär att elever som saknar godkänt betyg i grundskolematematik eller grundskoleengelska inte längre ges möjlighet att påbörja en utbildning motsvarande ett nationellt program och samtidigt läsa in det saknade grundskoleämnet. Det kan särskilt påverka elever med hög

studiemotivation och i övrigt goda betyg, då de i dagsläget har möjlighet att komplettera sina betyg parallellt med sina gymnasiestudier.

- Vallentuna kommun ser en risk i att dessa elever får färre alternativ och en längre väg till ett nationellt program, vilket kan påverka deras utbildningsvägar och studieplanering negativt.

Avsnitt 7.3

Utredningen föreslår också att elever ska ges möjlighet att övergå till ett nationellt yrkesprogram efter att ha uppnått behörighet genom ett 1 900-poängsprogram. Det innebär att huvudmannens möjligheter att prognostisera elevflöden och platstillgången blir svårare att förutse. Eftersom övergången mellan programmen är beroende av när eleverna uppnår behörighet, främst från 1 900-poängsprogrammen till ett nationellt yrkesprogram, behöver huvudmännen en högre beredskap än idag för att hantera förändringarna löpande. Det kan medföra svårigheter att behålla en sammanhållen undervisning, särskilt om elever som byter program har varierade kunskapsnivåer i kombination med behov av anpassningar. Det blir därmed en utmaning att upprätthålla en hög kvalitet i undervisningen.

- Vallentuna kommun ser ett behov av att analysera hur samläsning mellan 1900 poängsprogrammet och nationella yrkesprogram ska fungera i praktiken, mot bakgrund att de två programtyperna har olika omfattning, studietakt och syfte. Samtidigt behöver det klargöras hur övergången mellan IMF, 1 900-poängsprogrammen och nationella yrkesprogram ska hanteras för att undvika att elever hamnar i en situation där de saknar tydliga vägar framåt. Det är också väsentligt att belysa hur övergångarna mellan olika program eventuellt kan påverka elevernas möjligheter att fullfölja sin utbildning i relation till eventuella studieavbrott vid programbyten.
- Ökade övergångar mellan program skapar nya utmaningar för planering och dimensionering av gymnasieskolan, och huvudmännen behöver ges förutsättningar att hantera detta. Det är osäkert om elever som antas senare i utbildningen har tillräckliga förutsättningar att klara av kurserna tillsammans med elever som redan följt undervisningen från start. Vidare innebär

förslaget ett system med flera olika behörighetsnivåer. Vallentuna kommun menar att huvudmännen närmar sig en övre gräns för vad som är möjligt att hantera inom ramen för en sammanhållen organisation.

Avsnitt 9.3 (3.4.2) Anpassad gymnasieskola

Vallentuna kommun ställer sig positiv till utredningens förslag om en tydligare reglering som säkerställer att elever inte nekas rätt att fullfölja en påbörjad utbildning inom gymnasieskolan.

Avslutande synpunkter

Vallentuna kommun ser positivt på att stärka yrkesutbildningarnas status och elevernas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden, men anser att de föreslagna förändringarna behöver behandlas med försiktighet.

Vallentuna kommun tar inte ställning till annat än det som framkommer i detta remissvar.

Expedieras till:

Registratur

